

Banknoty

Kategorie: Przedmioty

Wiosną 1940 r. na polecenie niemieckich władz okupacyjnych wprowadzono w łódzkim getcie odrębne środki płatnicze (vide Getto-Geld), nazywane również [rumkami](#) (vide) bądź kwitami markowymi.

8 maja 1940 r. [Przełożony Starszeństwa Żydów](#) (vide) przedstawił nadburmistrzowi Litzmannstadt (vide) Karlowi Marderowi projekt banknotów autorstwa [Izaaka Gutmana](#) (vide), kierownika Wydziału Budowlanego. Pierwszy projekt, który nie uzyskał akceptacji Mordechaja Chaima Rumkowskiego, miał przygotować artysta [Icchak Brauner](#) (vide). Władze miasta przekazały następnie projekt wraz z uzasadnieniem konieczności wprowadzenia nowego środka płatniczego do Banku Rzeszy, ten zaś zaakceptował pomysł w czerwcu 1940 r.

Równolegle administracja getta starała się ustalić szczegóły techniczne produkcji banknotów. Druk zlecono zakładowi Zygmunta Manitiusa mieszącemu się w Łodzi przy ul. Żeromskiego 87. Szacowany nakład miał wynosić ponad 8200 tys. mk, jednak w produkcji trwającej od 5 czerwca do 16 lipca 1940 r. okazało się, że po uwzględnieniu destruktywów wyniósł 7348 tys. mk.

Decyzja o wprowadzeniu do obiegu nowego pieniądza została ogłoszona w getcie w formie Obwieszczenia nr 70 z 24 czerwca 1940. Przełożony Starszeństwa Żydów pod groźbą surowej kary nakazywał w terminie do 8 lipca 1940 r. obowiązkową wymianę wszystkich posiadanych środków płatniczych. Miała być ona przeprowadzona przez Bank Emisyjny, powołany w tym celu 26 czerwca 1940 r., w jego siedzibie przy ul. Marynarskiej 71 oraz filii przy Limanowskiego 56.

Banknoty o nominałach 50 fen., 1 mk, 2 mk, 5 mk, 10 mk, 20 mk i 50 mk były drukowane w kilku numerowanych seriach co najmniej do 1943 r. w technice offsetowej. Użyty do produkcji papier został wyprodukowany z masy celulozowej z włóknami bawełnianymi.

Banknoty z pierwszej emisji zawierały znak wodny w kształcie siatki z przeplatających się falistych taśm, późniejsze nakłady były go pozbawione. By zapobiec fałszowaniu pieniądza, na banknoty zostały ponadto naniesione znaki zabezpieczające w postaci kropek umieszczonych w określonych miejscach. Dokładny wykaz znaków został przekazany Rumkowskiemu przez kierownika Zarządu Getta (vide) 21 czerwca 1940 r. Nie zapobiegło to jednak fałszerstwu (vide [Fałszowanie pieniędzy w getcie](#)). Wykryto je przypadkiem w maju 1941 r., gdy w Kasie Głównej (vide) odnaleziono dwa banknoty o takiej samej numeracji. Sprawcą okazał się zdolny cynkograf Moszek Szymon Rauchwerger. Zdołał on od jesieni 1940 r. wypuścić w obieg 5 tys. dwumarkowych banknotów wykonanych na matrycy, która obecnie znajduje się w zbiorach Yad Vashem. Wszystkie banknoty o nominale 2 mk zostały wycofane, o czym informował Przełożony Starszeństwa Żydów w obwieszczeniu nr 280 z 14 czerwca 1941 r.

Stopniowo banknoty zużywały się i ulegały destrukcji, tym samym w obiegu brakowało pieniądza, co skłoniło władze administracji getta do wprowadzenia bilonu o nominale 5, 10 i 20 mk (vide Monety). Niedobory pieniądza w obiegu powodowały także opóźnienia w przekazywaniu przez Kasę Główną środków na wypłaty pensji. Jednym z rozwiązań było kilkukrotne dodrukowywanie banknotów, m.in. w listopadzie 1943 r.

Kompletne serie banknotów w ozdobnej oprawie wraz z dedykacją i podpisem Rumkowskiego wręczano zasłużonym pracownikom administracji getta. W 1944 r. planowano wydanie 100 takich zestawów.

Adam Sitarek

Źródła

APŁ, 221/29609, k. 606-613; *ibid.*, 278/2467.

Encyklopedia, s. 141-142; Kronika, t. 1, s. 239-240, 26.07.1941; *ibid.*, t. 3, s. 265, 7.06.1943; *ibid.*, s. 588, 11.11.1943; *ibid.*, t. 4, s. 14, 6.01.1944.

J. Sarosiek, Banknoty getta łódzkiego 1940-1944, Białystok, 2012, s.

14-18, 44-50.

Tagi

administracja żydowska gospodarka grabież mienia życie codzienne

Data aktualizacji: 16-03-2026

Data dodania: 03-09-2025